

In het geheel zijn er in de ruim 40 jaar, dat er (helaas, niet regelmatig) in Tegelen fossielen worden verzameld, slechts resten van een viertal exemplaren van de moerasschildpad in een verzameling terecht gekomen. Het voornaamste stuk is het zoo juist beschreven rugschild, maar er is in het Maastrichtsch Museum ook nog de voorrand van een carapax, dat aan een wat kleiner dier heeft toebehoord.

Dit bestaat uit het nuchale met aansluitend beiderzijds de 3 voorste randplaatjes en gevolgd door het eerste wervelplaatje, waarop in het midden de dwarsgroeve verloopt, die de grens aanduidt tusschen de nekschub en de eerste wervelschub, die het eerste beenige neuraalplaatje elk voor de helft bedekken. Evenals op het groote, eerstbeschreven carapax vertoont deze groeve een kleine mediane bocht naar voren.

Ook in Teylers Musuem, te Haarlem, bevinden zich deelen van een rug- en een buikschild, waarschijnlijk van één dier afkomstig, want ze zijn tegelijk gevonden. Dit zijn de stukken, waarop Professor Dubois, in 1904, zijn opgaaf fundeerde van het voorkomen van de moerasschildpad (*Cistudo lutraria*, later verbeterd in *lutaria* Marsili = *Emys orbicularis* (L.)) in de klei van Tegelen. Het zijn de marginalia 5—8 van het carapax. Van het plastron is aan beide zijden een stuk van het hypoplastron bewaard gebleven, met de voorste helft van den rand van het linker xiphiplastron. De grootste breedte van het plastron bedraagt bij dit exemplaar ± 9 cm, bij het Maastrichtsche exemplaar 10 cm, en de grootste lengte van het rugschild ongeveer 18 cm bij het laatste.

(Wordt vervolgd).

EENIGE KLEUR- EN VORMAFWIJINGEN BIJ DE GEVLEKTE EN WITTE DOOVENETEL

(*Lamium maculatum* en *Lamium album*)

door

P. N. VAN SUMMEREN O.F.M.
Watersley

Op 13 April 1946 trof ik in onzen boschtuin (Missiecollege St. Willibrord, Watersley bij Sittard) een plant aan met vreemd gevormde bloemen. Een vluchtig onderzoek wees ontwijfelbaar op *Lamium*. Maar welke? De pol waar-

Lamium maculatum met afwijkende vormen.

in de plant zat, besloeg ca. 1 m² en bleek geheel uit dezelfde bloemen te bestaan, te weten zeer kleine bloemen zonder of nagenoeg zonder onderlip en met een zeer kleine bovenlip. Deze bovenlip was vaak paars aangelopen, wat wees op *Lamium maculatum*. Het meest opvallende aan deze bloemen zijn de meeldraden en de helmknoppen. Deze zitten in de open bloemkroon op dezelfde wijze als de meeldraden in de knoppen van de normale *Lamium maculatum* en *Lamium album*, n.l. sterk naar voren gekromd. De helmknoppen zijn fel oranje en normaal van grootte, waarschijnlijk alle steriel; door de kleinheid van de kroon vallen de helmknoppen het sterkst op: een kind met een waterhoofd. De bladvorm is duidelijk afwijkend, n.l. hartvormig met breede basis. De kelk is klein, overigens normaal van vorm.

Twee dagen later vond ik elders in denzelfden boschtuin nog 4 à 5 pollens met dergelijke bloemen. Hierbij kwam duidelijk aan het licht

dat we met een vorm van *Lamium maculatum* te doen hadden, want we troffen hier planten aan met de bekende zilverwitte streep of vlek op de bladeren en bovendien vonden we aan die planten alle geleidelijke overgangen naar een bijna normale bloem. De best ontwikkelde bloem heeft echter nog een aanmerkelijk kleinere bovenlip en is ook niet helmvormig maar heeft meer de gedaante van een kanselklankbord. De meeldraden steken onder de bovenlip uit. Een normale stijl met de kenmerkende enterhaak-stempels is nergens gevonden. Vorm en grootte van den stijl zijn intermediair; hij eindigt in één punt. Het vruchtbeginsel is normaal aanwezig, maar tot nu toe heeft geen enkele bloem zaad gezet.

Alle planten groeien tusschen normale planten in.

Onder'tusschen was ik met een exemplaar naar Dr. S. J. Dijkstra in Heerlen gestapt, en deze op zijn beurt naar Dr. De Wever in Nuth. Ook werd een exemplaar gezonden naar de conservatrix van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Allen stonden voor een onbekendheid. Tenslotte werd Joh. Jansen, Nederl. Kruidk. Archief 1930, p. 215 nageslagen. Daar vond ik iets op bladz. 219 en 220, fig. 2, wat wel in de goede richting wees, behalve dan de meeldraden, welke in mijn exemplaren zeer vaak gekromd blijven.

Een dag later vond ik nog steeds in denzelfden boschtuin tamelijk veel planten van de gevlekte doovenetel met zuiver witte bloemen, overigens normaal van vorm. Weer een dag later de witte variëteit van de gevlekte doovenetel met denzelfden afwijkenden bouw van de bloem als boven beschreven van de paarse gevlekte doovenetel.

Ik was nieuwsgierig of deze eigenaardigheid buiten onzen tuin voorkwam. Rondspeurend over een terrein van 1 km² oppervlakte rondom ons huis gelegen, ontdekte ik zelfs geen enkele *Lamium maculatum*, het is daar alles *Lamium album* wat de klok slaat.

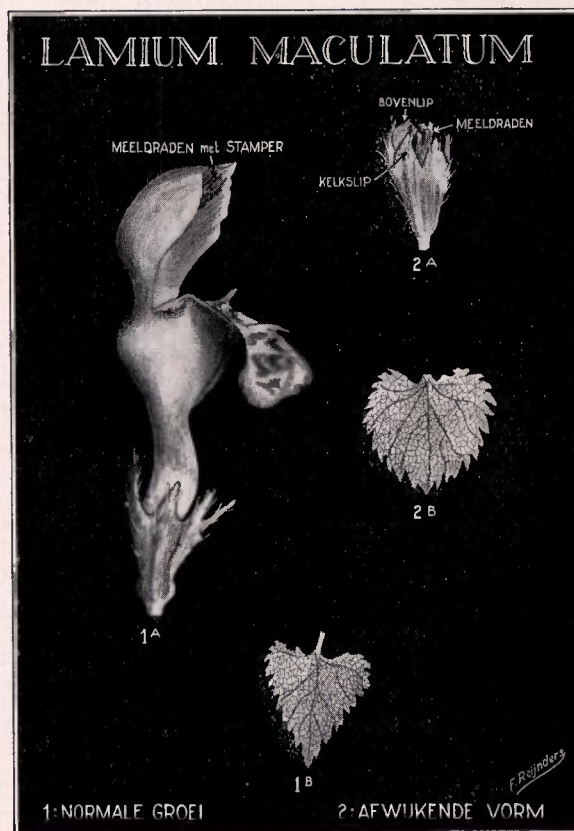
In denzelfden boschtuin trof ik ook aan de appelbloesemkleurige variëteit van *Lamium maculatum*. Van deze heb ik tot nu toe den bovenvermelden abnormalen vorm niet gevonden, wel een anderen vorm. Bij zeer veel planten vond ik tusschen de twee slippen van de middenlob der onderlip een witte tand ongeveer 3 mm lang.

Tenslotte nog iets over twee witte doovenetels.

Niet ver van Watersley vond ik den vorm (één pol) welke Joh. Jansen in het meer vermelde artikel p. 229 beschreef, n.l. een plant met bloemen met een dwarse plooi in de onderlip. Ons exemplaar heeft de holle kant van de plooi naar binnengericht. Wel vele, maar niet alle bloemen van dezelfde plant vertoonen deze eigenaardigheid.

Tenslotte vond ik nog *Lamium album* (twee pollen niet ver van elkaar) met afwijkende middenslippen. Normaal uitlopend in een spitsen tand, hadden deze bloemen breede, lange slippen, soms weer gedeeld in spitse lobben; hierbij komen allerlei overgangen voor.

Het wil mij voorkomen dat ook wel elders dergelijke afwijkende vormen te vinden zijn, men moet er alleen maar naar zoeken. Op een plaats waar veel doovenetels groeien zal men zeker succes hebben.

Naschrift

door

Dr. S. J. DIJKSTRA

(Heerlen)

Op 13 April vertoonde pater van Summeren mij een Labiaat, welke na eenige aarzeling, als een zeer afwijkend exemplaar van *Lamium maculatum* herkend werd. Den volgenden dag ben ik op de groeiplaats te Watersley gaan kijken.

De plant ziet er als volgt uit: kelk normaal gevormd, 4 mm groot; kroonbuis 2 mm; onderlip niet of nauwelijks aanwezig; bovenlip bij de meeste bloemen nauwelijks ontwikkeld, c.a. 2 mm groot, geelgroen gekleurd, zeer plat gewelfd (enkele bloemen in dezelfde schijnkrans bezitten een iets beter ontwikkelde bovenlip, welke paars aangeloopt is; helmraden 2.5 mm lang; helmknoppen van normale grootte, vorm en kleur, echter niet opspringend; vruchtbeginsel normaal; stijl afwezig; twee stempels normaal gevormd, 1 mm lang (ik meen opgemerkt te hebben, dat de twee stempels pas zeer laat uit-een wijken, zoodat de indruk gewekt wordt dat deze twee tesamen de stijl vormen, welke dan schijnbaar in een knotsvormige punt eindigen); blad hartvormig, top afgerond.

Ter vergelijking volgen hier de afmetingen van een normale bloem van dezelfde vindplaats: kelk 6 mm groot; kroonbuis 16 mm; onderlip 5 mm; bovenlip 12 mm; helmraden 12 mm; stijl 21 mm; stempels 1 mm; blad-top toegespitst.

Daar de helmhokjes niet openspringen en de stamper rudimentair is, zal wel geen zaad gevormd worden. Naar bastaarden of overgangen naar den normalen vorm werd dan ook te vergeefs gezocht.

Enkele planten werden in den tuin gezet. Over het algemeen bleven de bloemen rudimentair, zooals boven beschreven werd; een plant vormde echter een tak, welke witte bloemen draagt. Hun kroonbuis is normaal, boven- en vooral onderlip zijn kort, respect. 6 mm en 2 mm, de helmraden zijn van normale lengte, de stijl ontbreekt soms; de kelkklippen zijn iets korter dan van normale bloemen. Deze vorm zal identiek zijn met die, welke door Joh. Jansen l.c. op blz. 219 beschreven werd.

DE NATUUR IN!

NAAR GEUL. III.

Wat kwam er met het spoor?

De spoorlijn die veel lager ligt dan slingerweg en spoor, vordert een afwateringssysteem voor regen en grondwater. Tusschen kleine en lange duikers werd hiertoe uit hardsteen een kanaaltje opgetrokken met hier en daar verzamelputten die het water onder den spoorweg door naar de Maas voeren. De natuur zorgde al gauw voor geschikte begroeiing. De spleten en steenen zelf werden opgevuld met velerlei mossen, wonderlijk fraai van kleur en teer van vorm. Wil men de schoonheid ervan volop genieten, dan zou men er met de oogen bovenop moeten gaan liggen, als men ze tenminste niet

uit den grond wil nemen. Smaragdgroene franjes van gerimpeld sterremos groeien naast goudgroen glinsterend zijdemos en zilverfluweelen kussentjes van muurmos. Levermossen naast korstmossen, o.a. lever- en bekermos; fleschjes- en kegelmos. De natuur zorgde ook voor variatie. Steenbreekvarentjes, eik-, blaas-, vrouwtjes- en muurvarens zijn hier weelderiger dan waar ook in het bosch. Zij zitten beschut tegen zon en wind en kunnen steeds vochtige lucht inademen. Deze planten verlangen schaduw, hetgeen zich uit in de plaats der sporenhoopjes. Deze zitten immers bij de meeste inlandsche varens aan den achterkant der bladeren. Hoe is het mogelijk om hier ook robertskruid en drienerfmuur aan het bloeien te krijgen. We nemen hier een plantenlandschap waar dat wel niet nieuw is, vroeger zag men bij oude drinkwaterputten van mergel ook wel zoo iets — maar dat zich hier langs het spoor veel rustiger en dus veel weelderiger kan ontwikkelen. Met deze hardsteen of koolkalksteen zullen wel de sporen van de zwartsteelvaren aangevoerd zijn die zich hier tot gezonde planten ontwikkeld hebben. Deze varen met zijn hard en tot in den winter groen blijvend loof wordt vaak verwisseld met blaasvaren. Ook deze heeft vaak zwarte stelen, doch het loof is broos en in Augustus reeds afgestorven. Het beste verschilkenmerk is de vorm der sporenhoopjes. Bij blaasvaren zijn deze rond, bij zwartsteel streepvormig. Het knikkend nagelkruid en de beemdooevaarsbek, de blauwe boterbloem van Dodonaeus die we hier aantreffen, zullen wellicht ook met de kalksteen uit België gekomen zijn. Veel planten kwamen met het spoor mee. Naast de alledaagsche als hoefblad, wilgenroosje en gele morgenster kwam wilde kaarde, reseda, bitter- en slangenkruid, raai, scherpe fijnstraal en cichorei waarschijnlijk uit het krijtland. Bleekgele hennepnetel zal wel uit het Noorden komen. In Zuid-Limburg is ze niet thuis. Canadeesche guldenroede steekt met hare gele pluimen boven het gras uit.

Bij de afrastering van het spoor, ongeveer waar de Hemelbeek onder het spoor door loopt (bij de lange duiker) groeien aardbeien met opvallend groote bladeren. Het zijn muskusaardbeien. Ze zijn inheemsch in Zuid-Europa en werden in de 17e eeuw in Noord-Europa gekweekt. Waarschijnlijk zijn ze dus ook met het spoor aangevoerd. De bloemen hebben een goet